

*Світлана Миколаївна ЛЯШКО,
провідний науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень НБУВ,
кандидат історичних наук (Київ)*

ПОНЯТТЯ «НАУКОВА БІОГРАФІЯ» У ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розглянуто в історичному, теоретичному та практичному контекстах використання в Україні в історико-біографічних дослідженнях терміна «наукова біографія», котрий сьогодні вживається як визначення біографії вченого або як сукупність способів і методів організації знань у цілісну систему, якою є біографія особи, незалежно від сфери діяльності.

Ключові слова: біографістика, біографія, наукова біографія, термінологія.

The work considers the use of the term “scientific biography” in historical and biographical research in Ukraine in historical, theoretical and practical contexts. Today, the term is used as a definition of a scientist’s or scholar’s biography or as a set of means and methods to organize knowledge in an integrated system, which is a person’s biography, irrespective of the sphere of activity.

Keywords: biographistics, biography, scientific biography, terminology.

Рассмотрено в историческом, теоретическом и практическом контекстах использование в Украине в историко-биографических исследованиях термина «научная биография», который сегодня употребляется как определение биографии ученого или как совокупность способов и методов организации знаний в целостную систему, которой является биография лица, независимо от сферы деятельности.

Ключевые слова: биографистика, биография, научная биография, терминология.

Історико-біографічні дослідження посідають помітне місце в історії науки та дають змогу персоніфікувати історію розвитку її галузей, оцінити внесок учених, осіб, причетних до наукових досліджень, та організації науки. У контексті біографістики важливе значення набуває спосіб організації

біографічної інформації та дослідницький інструментарій. У нашому випадку — це понятійний апарат, який обирає та яким керується дослідник.

У сучасній практиці поняття «наукова біографія» має широкий спектр смислів і значень. У межах біографічного дискурсу термін «наукова біографія» у понятійному сенсі вживається як визначення біографії людини науки, вченого («наукова біографія»), або як сукупність способів і методів власне наукової організації знань про персону у цілісну систему, якою є біографія особи, незалежно від сфери діяльності («наукова біографія»).

У цій статті ми обмежимося аналізом практики історико-біографічних досліджень, де даний термін використовується найчастіше, та звернемося до історико-теоретичного та практичного досвіду, в якому розгорталися пошуки та формувалися відповідні погляди на «наукову біографію».

Ще в 20-ті рр. ХХ ст. радянська держава приділяла увагу біографічному жанрові як складовій історії науки. З ініціативи та під керівництвом В. І. Вернадського у 1921 р. у системі Російської Академії наук була створена постійна Комісія з історії наукових знань, одним із головних завдань якої, на думку вченого, мало стати вивчення історії науки, філософії та техніки як важливої складової великого світового цивілізаційного процесу — росту науки. Вивчення шляхів розвитку наукової думки та історії ідей В. І. Вернадський вважав важливою умовою створення необхідної спадковості наукової творчості, «усвідомлення значення і неперервності наукової роботи в певній, закоріненій в наукову думку країни, галузі» (пер. з рос. — С. Л.), як і вивчення та висвітлення у різних формах творчості, до яких він зараховував і біографії науковців, діяльність визначних учених у різних галузях знань [8, с. 255–261]. Свої погляди на роль історика науки, оцінку досягнень, проблем і перспектив розвитку конкретних галузей крізь біографію вченого В. І. Вернадський виклав у лекціях «Значение личности в истории науки» [8, с. 87–89], «Кант и естествознание» [7, с. 178–199], «Мысли о современном значении истории знаний» [7, с. 213–223], «Записках про необхідність створення Комісії по історії науки в системі Академії наук СРСР» [7, с. 266–273] та багатьох ін. Також В. І. Вернадський сам був автором числен-

них біографічних статей про вчених (здебільшого, написаних із 1892 по 1943 рр.) [25] За метою, змістом, структурою та методикою вони, за сучасними уявленнями, поєднують дві дослідницькі перспективи — «інтелектуальну історію»¹ та «нову біографічну історію»², але сам В. І. Вернадський у своїх статтях і лекціях використовував термін «біографія вченого». З 1931 р. за його участю створюється академічна «Научно-популярная серія» для популяризації досягнень науки і техніки через біографії вчених³.

В іншому контексті ідея написання біографій учених була реалізована при створенні Української академії наук, зокрема і за участю В. І. Вернадського як її першого Голови-президента. Створення при Українській Академії наук «Постійної комісії для складання словника українських діячів науки, історії, мистецтва та громадського руху» було закладене до Статуту Академії 26 листопада 1918 р. [17, с. 169]. Зазначимо, що в нормативно-методичних документах Комісії використовується словосполучення «біографії вчених» або «біографії діячів науки» [22]. Створювати їх передбачалося за спільною для всіх біографічних статей методикою.

У широкому сенсі поняття «наукова біографія» як біографія вченого поширюється з середини ХХ ст. Це пов'язано з історичною ситуацією в СРСР та УРСР, за якою організація наукових досліджень у будь-якій сфері мала державний характер. Держава визначала напрями діяльності, вкладала кошти у розвиток науки, підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів. Наука «оголошувалась безпосередньою продуктивною силою» суспільства, «соціально-історичною системою і формою діяльності» [37, с. 5, 14]. Біографії вчених були вписані у цю конструкцію як «наукові біографії». Незалежно від жанру, біографія вченого повинна була відповідати контексту епохи («продукт епохи»), «суспільним відносинам», «принципам, методам і критеріям наукового дослідження» (принципам об'єктивності щодо висвітлення

¹ Інтелектуальна історія вивчає історію окремих ідей разом із тими соціальними, науковими, політичними, релігійними контекстами, в яких ці ідеї народжуються, розповсюджуються, модифікуються [1, с. 17].

² Предметом вивчення «нової біографічної історії» є вивчення соціальної, культурної ситуації, по відношенню до якої життя особи, що описується, набуває значення історії, тобто історія через особу [30, с. 541].

³ Цій серії передувала серія «ЖЗЛ» Ф. Ф. Павленкова (1839–1900) та ін.

фактів у «межах наукового світогляду», будуватися на основі «марксистського історичного методу») тощо [3; 10; 40]. Усі проблеми наукової біографії повинні були вирішуватися із застосуванням соціально-історичного підходу.

Розвиток наукових знань щодо теорії та методики підготовки біографій учених у радянській країні характеризувався розмежуванням наук про людину як соціального мікрокосма (соціологія, психологія, літературознавство, філософія, етнологія, демографія тощо), та про людину, як особу в історії (соціально-економічна історія, політекономічна історія, історія класових формацій тощо). Відповідно, це викликало застосування властивих зазначеним галузям наук специфічної проблематики, методів дослідження та понятійного апарату. Такий стан справ значно ускладнював вирішення завдань історичного синтезу в дослідженні біографій учених, вивченні індивідуального, особливого у людині науки, залишав поза увагою дослідників психологічні, релігійні, духовні, світоглядні уявлення, культурні та етнічні традиції. З цього часу в науковому обігу активно використовується поняття «наукова біографія».

Найбільша увага й активність у поглядах на проблеми «наукової біографії» з боку радянської держави, істориків і літературознавців припадає на 70-ті рр. ХХ ст. У 1959 р. була започаткована серія книг про вчених — «Научно-биографическая литература» Академії наук СРСР (у 1961–86 рр. вийшло 400 томів) [38, с. 13]. У 1971 р. у Москві в рамках XIII Міжнародного конгресу з історії науки вперше був проведений спеціальний колоквіум «Личность ученого в истории науки». Тему наукової біографії продовжив симпозіум «Проблемы биографии творческой личности ученого», проведений Інститутом історії природознавства і техніки АН СРСР, Комісією з комплексного вивчення художньої творчості (при Науковій раді з історії світової культури АН СРСР) та Спілкою письменників СРСР (Москва, 1972). У центрі уваги симпозіуму — проблеми наукової біографії в біографічній літературі. У доповідях учасників симпозіуму біографія вченого розглядалася як методологічна та наукознавча проблема, обговорювалися ідеологічні та методологічні аспекти створення біографій, пізнавальне та світоглядне значення творів біографічного жанру. Предметом

обговорення були також змістовна складова біографічних практик і критерії оцінки професійної діяльності, джерельна база, методи вивчення, побудови та видання біографій учених. Порущувалися також питання місця у біографічній літературі наукової та науково-популярної біографії.

Учасники симпозіумів дійшли однозначного висновку: саме наукова біографія є результатом дослідження людини науки засобами самої науки, тому вона може і повинна стати основою для усіх інших біографічних жанрів (підкреслено — С. Л.). Її складовими є строго документальна база, дотримання принципів, методів і критеріїв наукового дослідження [43, с. 22]. У контексті біографії людини науки в плані теорії та методики ключовими були і залишаються критерії оцінки наукової творчості, «людський вимір» в науці та інтелектуальному житті загалом. На нашу думку, зазначений синкретизм надовго визначатиме зміст терміну «наукова біографія» як наукової метафори, а не поняття.

Таким чином, у понятті «наукова біографія» у той час були поєднані два контексти — світоглядний (ідентифікаційний), який розкривав належність особи до конкретної професійної спільноти соціуму (у даному випадку — вчених) і методологічний, тобто, низка принципів і методів, за якими має створюватися біографія взагалі, зокрема й наукова. Останні були рекомендовані як загальні для біографічного жанру як такого. Визначенням «наукова» було наголошено на біографіях учених усіх сфер наукових знань і дисциплін, а «дослідження людини науки засобами самої науки» було рекомендовано покласти в основу біографій наукового та науково-популярного жанру.

Такий підхід відповідав існуючим вимогам щодо організації та методики науково-дослідницької діяльності загалом і був унормований у ДСТУ [11] для всіх видів і типів нехудожніх видань розподілом на наукові, науково-популярні та популярні. Він залишається важливим елементом дослідницьких практик, якщо взяти за головне метод («наукова біографія» як сукупність методів). При такому підході праці, зокрема і біографічні, побудовані на об'єктивних фактах і логіко-аналітичних інструментах наукового пізнання, визначалися як «наукові». В історіографії радянських часів, присвяченій «біографіям людини науки», думки багатьох

дослідників щодо змісту поняття «наукова біографія» як біографія вченого, збігаються за головними позиціями. Це ілюструється на прикладах робіт Ф. Гернеке («Принципиальные соображения относительно научной биографии»)⁴ [9], Г. Бикова («Свет и тени в научной биографии»)⁵ [4], Н. Родного («Научные биографии как жанр исторической науки»)⁶ [36], Є. Карпеева («О некоторых методах научной биографии»)⁷ [18], О. Яковлева («Биографический анализ: ситуация открытия»)⁸ [42], М. Ярошевського («Биография ученого как науковедческая проблема»)⁹ [43, с. 22] та ін. Навіть у назвах і змісті статей наголошується на стратегії наукового пошуку щодо сукупності способів і методів при створенні біографій учених (наукових біографій).

Спробу оцінити стан історіографічної ситуації та наукової дискусії, що точилася з приводу поняття «наукова біографія»¹⁰ на початку 80-х рр. ХХ ст., було зроблено на трьох Чишковських читаннях (2007) Н. І. Любовець [23, с. 259–260]. Авторка засновується на досвіді Європи й Америки та формулює методологічні критерії, які, на її думку, слід покласти в основу конструкції наукової біографії. Серед них:

⁴ **Наукова біографія** — важливий розділ історії науки. Будується обов'язково на джерелах, із урахуванням психологічних факторів при оцінці творчості особи. Наукова біографія сприяє глибшому розумінню історії розвитку конкретної галузі науки та пишеться у відповідності до вимог часу і створюється щоразу заново.

⁵ Наукова біографія вченого є джерелом цінної наукознавчої інформації, що стосується як внутрішньої логіки розвитку науки, так і впливу на нього соціальних (політико-економічних) і психологічних (індивідуально-особистісних) факторів і має дидактичне значення.

⁶ **Наукова біографія** — біографія вченого, жанр історико-наукової літератури. Містить життєпис, портрет вченого, характеристику діяльності, внеску, оцінки, історико-наукову реконструкцію відповідного періоду в розвитку науки.

⁷ **Наукова біографія** — своєрідна теорія моделювання (методи) життя та наукової діяльності вченого.

⁸ **Наукова біографія** — спроба пов'язати життєво-історичні події із розумовою діяльністю науковця. Засіб вивчення біографічної і психологічної сторін комунікації в науці.

⁹ **Наукова біографія** — «...біографія в сенсі такого життєписування та життєтрактування, які відповідають принципам, методам і критеріям наукового дослідження...» [43, с. 22].

¹⁰ На жаль, доповідь не була опублікована автором. Аналітична частина доповіді побудована на перелічених вище працях. Висновки аналізу приведені за Н. І. Любовець.

компетентність автора наукової біографії у проблемах наукової дисципліни, до якої належать основні праці вченого; науковознавчий контекст методології, тобто, дослідження біографії вченого методами самої науки; соціо-історичний контекст (життєпис).

Свій погляд на проблеми наукові біографії висловив В. І. Оноприєнко в статті «Біографії вчених: специфіка, завдання, досвід» [27]. Автор наголошує, що біографії вчених у біографічному жанрі як такому складають окреме явище. Якщо їх створення загалом пов'язане з певними узагальненими принципами та методичними підходами біографістики, то специфіка біографій учених визначається їхньою діяльністю у конкретних галузях науки чи наукової дисципліни. Тому, однією з умов біографічного письма стає знання біографом історії наукової дисципліни, наукової атмосфери, соціальних та інших відносин, які формуються у цій сфері. Водночас, в основу біографії покладається досконала наукова основа з добре розробленою методологією, широким спектром джерел, знанням автором історіографії питання.

В українській біографічній історіографії кінця ХХ ст. комплекс проблем, пов'язаних із науковими біографіями, отримали розвиток у працях В. С. Чишка. Напрацювання попередників і сучасників були проаналізовані ним у монографії «Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України» [41, с. 76–79, 94, 172–176 тощо]. Під науковою біографією автор розумів методичну складову історико-біографічного жанру. Ним було запропоновано умовний загальний алгоритм створення наукової біографії, що містив наступні дослідницькі процедури: емпірична, що складається із евристичних і джерелознавчих досліджень; реконструкція життя, діяльності, психічного стану особи; репрезентація особистості в сукупності зовнішніх і внутрішніх зв'язків. Водночас, за видами життєдіяльності та професійною спрямованістю особи (змістовна площина) автор пропонує виділяти наукові біографії вченого, письменника, художника, державного діяча, мандрівника тощо.

Дослідники, які працювали в українській біографістиці на початку 90-х рр., у попередні десятиліття були значною мірою ізольовані від пошуків і досягнень світової історичної науки, що у ці часи намагалася знайти певні узагальнені

концепти пізнання історичного процесу: соціальний, антропологічний, культурологічний, лінгвістичний тощо, наслідком чого були зміни у методах історичних досліджень. Відірваність від цих пошуків, відсутність наукових комунікацій і зв'язків суттєво вплинули на теорію, наукову тематику, проблематику, термінологію та зміст вітчизняних біографічних досліджень.

Нову хвилю у біографістиці та біографічній практиці, що з'явилася на початку 2000-х рр., можна пов'язати з перебудовуванням гуманітарного знання, переосмисленням і переоцінкою попереднього історичного знання, зміщенням дослідницьких зацікавлень від історій «елітної меншості» до пересічних людей. У контексті розмаїття продукту біографічної творчості нові тенденції віддзеркалюють інший рівень історико-біографічних досліджень в Україні, поворот до історичної антропології, мікрорівневих досліджень, звернення до міждисциплінарних методичних прийомів у вивченні історичного біографічного матеріалу. В сфері історії науки сформувався такий різновид біографічного жанру як «біографія людини науки», що характеризується широкою практикою міждисциплінарних досліджень.

На відміну від традиційних історико-біографічних досліджень другої половини ХХ ст., в яких особа розглядалася переважно в залежності від її суспільного стану, ролі в історичних подіях, нові дослідницькі стратегії дають змогу зосередитися на особистісних чинниках, внутрішньому світі людини, концентруватися на індивідуальному, унікальному та крізь одичне пізнавати історичний соціум, у якому особа жила і діяла [32, с. 77]. Зміни в пізнавальному та теоретичному напрямках сприяли виокремленню таких видів біографічної творчості, як індивідуальна біографія, колективна біографія (просопографія), персональна історія, біоісторіографія, наукова біографія, історична біографія, контекстуальна біографія, екзистенціональна біографія, модальна біографія, кар'єрна біографія тощо, методи яких поширюються і на біографії вчених.

У наш час у розвитку теоретичного напрямку біографістики плідно працюють історіографи В. Ващенко (Дніпропетровськ), В. Андреев (Херсон), Т. Попова (Одеса), І. Колесник (Київ) та ін. У їхніх статтях історіографія ви-

ступає засобом упорядкування дослідницької інформації та унормування мови історичної науки й терміносистеми біографістики. Так, оглядові проблем наукової біографії в українській історіографії присвячена стаття В. Ващенко «Концепція «інтелектуальної біографії» та проблема конструювання «наукових біографій» в української історіографії». На думку автора, сучасний біографічний жанр розвивається під впливом двох євроатлантичних традицій — біографій учених природознавчого напрямку та орієнтованої на гуманітарні науки «інтелектуальної біографії». Автор бачить проблему «наукової біографії» в площині вивчення історії понять і вважає, що «вживання цього терміну в україномовному гуманітарному просторі являє собою приклад «некоректного запозичення» — демонструє проблему не лише перекладу, але й не розробленості української історіографічної термінології» [6]. Спираючись на праці Т. Hankins (1979), S. Sheets-Pyenson (1990), S. Gaukroger (1997), А. Hannay (2001), він констатує, що в «євроатлантичному»¹¹ інтелектуальному просторі метафора «наукова біографія» вказує на особу вченого/науковця, чия біографія пишеться, в українському — у який спосіб («науковий») [6, с. 478].

У своєму твердженні автор засновується на тому, що в євроатлантичному наукознавстві термін «наукова біографія» відповідає синоніму «біографія вченого» та розуміється як професійна біографія фізиків, хіміків, інженерів, лікарів, філософів, природознавців [44]. Біографії вчених і науковців гуманітарного напрямку, зокрема істориків, соціологів, юристів, економістів і представників інших дисциплін опиняються поза цим поняттям і, на думку В. Ващенко, можуть бути означені терміном «інтелектуальна біографія», поширеним у фаховому корпоративному вжитку істориків науки, які активно працюють у жанрі біографіки.

На наш погляд, такий стан справ свідчить про певний змістовно-світоглядний парадокс: діяльність учених, які працюють у галузі гуманітарних наук, не розглядається як наукова, а діяльність учених, які працюють у галузях при-

¹¹ У сучасній історіографії частіше використовуються поняття: «західний світ», «не-західний світ». Західні світи індустріальні та постіндустріальні, що пройшли фазу класичної культури (Відродження, Реформації, Просвітництва) [14, с. 7].

родничих і т. зв. «точних наук», не розглядається як інтелектуальна. Водночас, навряд чи хтось заперечуватиме, що наукова діяльність — це фахова діяльність людини в усіх галузях науки, а її невід'ємною складовою є діяльність інтелектуальна.

В. Ващенко констатує, але докладно не аналізує зміст зазначених понять (особливо першого) та відповідні особливості методики біографічних досліджень. Не виключено, що різниця у їх змісті багатьма дослідниками вважається настільки очевидною, що не потребує пояснень. На цю обставину звернув увагу також В. Андреев. У статті «Інтелектуальна біографія» історика: експлікація поняття» [2] він вказує, що при однаковому розумінні, скажімо, поняття «інтелектуальна біографія», переважна більшість дослідників життя та творчості інтелектуалів не пояснюють змісту цього концепту та його реалізації в практичній площині [2, с. 337]. Натомість, В. Ващенко акцентує також на думці, що вчені, які працюють під егідою музи Клію, мають право на власну інтелектуальну біографію або біоісторіографію.

Роботи, на які посилається В. Ващенко, пов'язані у західній історіографії з методологічним поворотом, що спирався головним чином на соціологічні теорії 1970–80-х рр., згідно яких структурні властивості соціальних систем є одночасно засобом і результатом практики, яку вони організують. У такому разі практики, а не структури стають відправним пунктом соціально-історичного аналізу.

У зазначеному контексті привертають увагу розробки Д. Уокера (Д. Вокера) 1983 р. щодо типології біографічного жанру в історико-економічних дослідженнях¹². Типологія містить такі складові: біографія особистості (відомості про час і місце народження, освіти, походження та родинні впливи, риси характеру та приватного життя науковця); професійна біографія (позиції дослідника в академічних структурах, його професійна діяльність і стосунки в межах наукового співтовариства); бібліографічна біографія (аналіз праць автора, історія їх створення, аналіз джерельної бази, техніки

¹² До праці Д. Уокера «Biography and the Study of the History of Economic Thought. The Craft of the Historian of Economic Thought» (1983) у контексті інтелектуальної історії зверталися А. Нейман, Л. Репіна, Т. Попова, В. Андреев, Д. Андросова-Байда та ін.

та методології дослідження, понятійного апарату та міждисциплінарних зв'язків); ситуаційна біографія або біографія середовища (обставини та умови соціально-економічного та політичного життя суспільства і доби, у яку жив і працював учений). Тобто, вся сукупність фактів особистого, професійного, ситуаційного, бібліографічного характеру утворює те, що можна назвати науковою біографією та застосувати цю схему як сукупність способів і методів організації знань до інтелектуальної історії в цілому [35, с. 451–452].

Українська біографіка і біографістика у зв'язку з новими тенденціями розвитку історичної науки та технологічними можливостями, що відкрилися на початку ХХІ ст., за деякими позиціями орієнтуються на західні досягнення. Водночас, національні традиції історичного наратива, їх зв'язок із іншими аспектами життя суспільства, розбіжності із західним світовідчуванням і практиками відіграють суттєву роль, оскільки відображають певні погляди дослідників і логіку історичного мислення, що склалися в українській традиції. До прикладу, термін «інтелігенція» не має еквівалента в західноєвропейських мовах [12, с. 215]. Інтелігент в Україні та у багатьох країнах Східної Європи не є тим, ким на Заході є інтелектуал¹³.

Зважаючи на мету нашої праці, зазначимо різне розуміння істориками, історіографами, біографістами змісту понятійно-категоріального апарату щодо біографій учених, відповідно до якого вони схильні:

- розглядати «наукову біографію» як біографію вченого;
- асоціювати поняття «наукова біографія» із системою науково-пізнавальних методів створення біографій як таких;
- якщо брати до уваги євроатлантичний досвід, на який посилається В. Ващенко, то наукова біографія — це біографія фізиків, хіміків, інженерів, лікарів, філософів, природознавців тощо;

¹³ У безлічі мов світу поняття «інтелігенція» вживається досить рідко. На Заході популярніший термін «інтелектуали» (intellectuals), яким позначають людей, які фахово займаються інтелектуальною (розумовою) діяльністю, не претендуючи, як правило, на роль носіїв «вищих ідеалів». Основою для виділення такої групи є розподіл на розумову та фізичну працю як таку [15].

- вводити в предметно-термінологічне поле біографістики поняття «історія життя історика» / «біоісторіографія» [19, с. 41–42];
- орієнтуватися на наукову метафору «інтелектуальна біографія», згідно якої право на «інтелектуальну біографію» мають переважно представники соціогуманітарного наукового співтовариства.

У «євроатлантичній» (за В. В. Ващенко) практиці моделі розвитку науки та структури наукового знання поділені на природничі, суспільні та гуманітарні, що приймається і в Україні. Протягом тривалого часу, принаймні з XII ст.¹⁴, людство творило засади та механізми практичної, або нормативної класифікації людей, які працювали в галузі науки. В її основу було покладено внесок особи в розвиток певної галузі науки, а формальною його ознакою була наявність у особи вченого ступеню, наукового чи академічного звання, набутих у різні історичні часи та суспільствах у нормативно визначеному порядку. Тобто, загальним для принципів зазначеної класифікації було фіксація певних етапів нормативного визнання наукових досягнень особи.

У Російській імперії, за Ю. Столяровим, початок практики складання переліку наукових спеціальностей датується 1819 р., коли було ухвалено «Положение о производстве в ученые степени», що містило такі поняття як «рід науки». Цей же автор зазначає, що така номенклатура «не відповідає вимогам наукової класифікації та будується на емпіричній основі...» [39].

Чинний на сьогодні в Україні «Перелік наукових спеціальностей» (Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 р. № 1057) [31] містить 503 позиції наукових спеціальностей і груп спеціальностей у 26 галузях науки, за якими проводяться захисти дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук, присуджуються наукові ступені та присвоюються вчені звання. Є різні оцінки цього документу — від позитивних до вкрай негативних. Останні зводяться до того, що формальні ознаки не можуть слугувати підставами для оцінки внеску кон-

¹⁴ Йдеться, скажімо, про наукову ступінь доктора наук, яку вперше почали присуджувати у Болонському університеті у 1130 р. [16].

кретної особи у розвиток певної галузі науки, а самої особи як «вченого». Але аналіз цього документу дає багато підстав для міркувань із приводу мети нашої роботи, а саме — щодо проблем теорії та методики створення біографій учених (науковців), особливо, якщо взяти до уваги, що їхня кількість в Україні складає до 200 тис. осіб (усього у світі працює понад 7 млн. науковців).

Як зазначено вище, чинний в Україні перелік наукових спеціальностей, містить 503 позиції наукових спеціальностей і груп спеціальностей у 26 галузях науки. Пальму першості отримали представники технічних наук (135 позицій у переліку наукових спеціальностей і відповідних груп). За ними — представники медичних (54), фізико-математичних (45), біологічних (25), сільськогосподарських (22) наук. Водночас, галузі науки, що визначають світоглядні та соціально-правові орієнтири суспільного розвитку — філософські (13), юридичні (12), історичні (11), політичні (5) та соціологічні (4), представлені значно меншою кількістю спеціальностей. Можливо, такий стан речей відображає загальносвітові тенденції розвитку науки, можливо, ми маємо справу з наслідками організації науки радянських часів. Пошук відповідей на ці запитання — проблема окремого дослідження.

У широкому розумінні наука є однією зі сфер людської діяльності, а її представники мають право на біографію. Чи не попаде біографістика в іншу методологічну пастку, якщо щодо представників кожної галузі науки (в Україні — 26) або наукової спеціальності (в Україні — 503) буде розроблятися свій методичний і понятійний апарат? При цьому не слід забувати, що біографістика як історична дисципліна перебуває у специфічних стосунках із іншими соціальними та гуманітарними науками та звертається до теоретичного апарату різних дисциплін.

Звернемося до іншого запропонованого В. Ващенком визначення відносно вчених — представників соціо-гуманітарного наукового співтовариства — «інтелектуальна біографія» [6, с. 478].

Протягом 1980–90-х рр. у західній історіографії відбулося становлення нового жанру історичного дослідження зі специфічним визначенням предметного поля — «інтелектуальна біографія». Це стало логічним результатом поєд-

нання двох дослідницьких перспектив: «інтелектуальної історії» та «нової біографічної історії» з акцентом на взаємовпливах мислителя минулого та його соціо-інтелектуального простору [34]. Питання, пов'язані з теорією та практикою інтелектуальної біографії, особливостями формування історичних поглядів знайшли свій розвиток та обґрунтування у працях сучасних російських [32; 33] та українських авторів [1]. Біографії вчених усіх галузей знань, у своєї більшості, попадають у дослідницьке поле інтелектуальної історії.

Скажімо, вітчизняна практика (перелік наукових спеціальностей, на який ми посилалися, містить розділ 20 — «Військові науки» (у складі 16 спеціальностей) свідчить, що представників військових наук навряд чи можна віднести до дослідників природничо-наукових, а тим більше, соціогуманітарних галузей науки. Відкритим залишається питанням: чи мають представники військових наук право на «інтелектуальну біографію». Скоріше за все, відповідь на це питання буде «так», тому що інтелектуальна діяльність, як ми зазначали вище, невід'ємна від наукової.

Маємо відповісти на запитання: чи лише вчені відповідних напрямів наукової діяльності, або всі представники інтелектуальних сфер людської діяльності (письменники, художники, композитори та ін.) мають право на інтелектуальну біографію? Наведемо думки історіографів, які ми також поділяємо. Зокрема, Л. Зашкільняк вважає, що «кожна з ділянок людської діяльності зумовлена інтелектом і тому так чи інакше підпадає під око інтелектуальної історії» [13, с. 33]. Цю позицію поділяє І. Колесник. У колі інтелектуалів дослідниця бачить осіб, які здатні самостійно мислити, приймати усвідомлені рішення та відстоювати свої позиції, тобто, представників різних сфер діяльності [20, с. 174]. У цьому контексті наукова біографія слугує засобом повноцінної реалізації соціокультурної моделі інтелектуальної історії [19].

На завершення короткого історіографічного огляду наведемо ще позицію Т. Попової, щодо проблем інтелектуальної біографії та засобів пізнання. Об'єктом інтелектуальної біографії дослідниця вважає інтелектуала та його інтелектуальну діяльність у різних сферах. Предмет інтелектуальної біографії залежить від дослідницької стратегії та теоретичних орієнтирів. Тому, в дослідницьких практиках інтелектуаль-

на біографія може бути представленою різними типами біографічного аналізу [30, с. 543] та моделями біографій учених.

У викладеному контексті певні питання викликає зміст поняття «біоісторіографія», яке історіографи пропонують пов'язувати з «історією життя історика». Історія та історіографія пов'язані через систему історичних знань. Історична наука створює знання про минулу реальність (люди, події, явища), в той час як історіографія розкриває процес створення цих знань істориком, зберігає інформацію про світогляд творця тексту, його уявлення про минуле та способи його пізнання.

Такі дослідження проводяться, як правило, в проблемному полі інтелектуальної історії та наближаються до інтелектуальної біографії. Т. Попова відносить біоісторіографію до самостійного напрямку в структурі історіографічних досліджень [29, с. 483]. У кількох статтях дослідниця пов'язує біоісторіографію із «проблемними лініями» історіографії в межах яких досліджується історія життя та творчості вчених-істориків професіоналів і аматорів. Крізь призму «історіографії в особах» можливо досліджувати історію окремої дисципліни або проблеми, історію регіональних музеїв, архівів тощо [28, с. 315].

Думка слушна, але не беззаперечна. Знову ж таки, пошлемося на чинний в Україні перелік наукових спеціальностей, який містить і перелік спеціальностей, що стосуються історії конкретної галузі науки. Зазначимо, що ці наукові спеціальності у більшості своїй не мають ніякого відношення до галузі «історичні науки», а поділені згідно з галузевим принципом: спеціальність «історія фізико-математичних наук» віднесена до наукової галузі «фізико-математичні науки»; спеціальність «історія хімії» — до хімічних наук тощо. Певним дисонансом виглядає віднесення наукової спеціальності «історія техніки» (05.28.01) до галузі технічних наук, у той час як наукова спеціальність «історія науки і техніки» (07.00.07) віднесена до галузі історичних наук.

У практичній площині, на думку А. А. Непомнящего, результати сучасних біоісторіографічних розробок «виливаються» у різноманітні форми біографічного жанру, як-от у статтях біографічних словників, біобібліографічних посібників [26], і вважаються за біоісторіографічні розробки. У

таких працях обов'язково присутня бібліографічна складова, де історіографічна література систематизована за визначеними ознаками. Такій підхід нагадує методика часів хрестоматійного позитивістського зразка «наукових біографій» ХХ ст. і нівелює поняття інтелектуальної біографії. Якщо зважати на строге поняття об'єкта пізнання в історіографії, то біобібліографічні нариси про життя та творчість жінок — колекціонерів, засновниць майстерень, традиційних художніх промислів і дослідниць народної творчості не попадають під визначення «біоісторіографія». Але в такому контексті це поняття вже широко увійшло в науковий простір.

Штучність запропонованого до обговорення підходу щодо поділу біографій учених на окремі групи за приналежністю до відповідної наукової дисципліни у практичній площині має свої складнощі. Історія розвитку наукових знань знає багато прикладів, які не відповідають цій теоретичній схемі. Як класифікувати біографії вчених ХVІІІ–ХІХ ст., які за життя були визнані вченими-енциклопедистами — М. В. Ломоносова (природознавець, фізик, хімік, мовознавець, історик, поет), М. О. Максимовича (історик, архівознавець, філософ, природознавець, ботанік, філолог, етнограф, фольклорист, письменник, поет, перекладач, видавець, педагог) та ін.?

Багатомірність змістів понять у біографістиці, які ми сьогодні спостерігаємо, потребують коректності в практиках їх вживання. Так, якщо визнати за базове поняття «біографія вченого/науковця», а за формальну ознаку — визнання кваліфікації (вчену ступень), то Агатангел Кримський — сходознавець, філолог, поет, перекладач, академік Української академії наук, феномен у світовій культурі (за визнанням ЮНЕСКО), не заслуговує права на «наукову біографію» або інший її різновид, оскільки дисертації, з різних причин, він формально не захищав (хоча підготував її як кандидат на підготовку до професорського звання Лазаревського інституті східних мов наприкінці ХІХ ст.).

Повернемося до наступної тези В. Ващенко. В євроатлантичній традиції «наукова біографія» вказує на особу вченого/науковця, чия біографія пишеться, а в українській — на спосіб («науковий»), яким це робиться [6, с. 478]. На запитання «біографія чия?», поставлене до змісту термінів «індивідуальна біографія», «колективна біографія (просопогра-

фія)», «персональна історія», «біоісторіографія», «історична біографія», «контекстуальна біографія», «екзистенціональна біографія», «модальна біографія», «кар'єрна біографія», неможливо отримати відповіді щодо сфери наукової діяльності особи (професійна біографія фізиків, хіміків, інженерів, лікарів, філософів, природознавців). Досить поширені в сучасній практиці визначення «літературна біографія» або «художня біографія» не сприймаються як біографія літератора чи біографія художника. Але можна отримати відповідь на запитання «у якій спосіб?».

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що в ієрархії понять біографістики за рівнем узагальнення термін «біографія» є визначенням базового рівня, концептом [21, с. 21–29; 25, с. 40–47]. У межах біографічної практики це біографія особи, незалежно від сфер її діяльності. Як концепт, поняття, термін «біографія» акумулює різний зміст і контексти, які визначаються метою, завданням, дослідницьким досвідом. В аналітичних структурах¹⁵ — «наукова біографія», «індивідуальна біографія», «колективна біографія (просопографія)», «персональна історія», «біоісторіографія («історія життя історика»)», «історична біографія», «контекстуальна біографія», «екзистенціональна біографія», «модальна біографія», «кар'єрна біографія» конотації «наукова», «індивідуальна», «колективна» тощо, доповнюють і уточнюють предметно-понятійний зміст концепту і водночас виступають способом організації біографічного матеріалу, інструментом пізнання.

Залежно від обраних біографістом мети, предмета дослідження, способів пізнання, методів дослідницької діяльності, джерельної бази, інтелектуальних стратегій результатом дослідження може бути персоніфікована, контекстна, модальна, екзистенціональна, інтелектуальна, ментальна, просопографічна (колективна) тощо наукова чи науково-популярна біографія.

У цьому сенсі поняття «наукова біографія» фіксує способи та методи пізнання, процес і результат дослідження біографії особи. Тому, скажімо, можливо написати кар'єрну біографію, біоісторіографію, персональну історію, інтелектуальну

¹⁵ І. І. Колесник розглядає концепт не як мовну, а як аналітичну структуру, яка містить ядро та периферію, що наділена відповідними когнітивними функціями [21, с. 27].

біографію В. М. Литвина, відомого сучасного українського історика, політичного, суспільного діяча.

Зважаючи на те, що аналітична структура «наукова біографія» є не так мовленнєвою метафорою, як категорією пізнання, можна констатувати наступне:

1) вона потребує історіографічного, семантичного, лінгвістичного вивчення у контексті історичного досвіду, знання його комунікативної цінності та коректного використання в науковій практиці;

2) в українській біографістиці ще не склався власний понятійний апарат, щодо якого існував би певний консенсус у дослідників, які працюють у цій сфері.

В українському науковому біографічному співтоваристві не викликає сумніву погляд, що біографістика та біографіка реагують на зовнішні виклики. Водночас, розвиток теорії та методики повинен відповідати внутрішній логіці наукової дисципліни, професіоналізації в способах пізнання та відповідної репрезентації наукового продукту. Суттєва роль у цьому належить усталеному понятійному апаратові. Узгоджені методи та інструментарій дають змогу отримувати біографічні знання в більш повному і всебічному обсязі та є ознакою професійної культури кожного вченого, який працює в царині теоретичної та практичної біографії.

Зрештою, збереження ситуації, що склалася, уповільнює входження української біографістики в єдиний простір європейської історичної науки, передусім — біографістики. Відтак, усе більшої актуальності набуває думка О. Л. Валевського про те, що: «Біографія (біографічна традиція, біографічне письмо) потребує автентичної теоретичної доктрини та методологічної бази, насамперед для того, щоб відповідним чином осмислити свої перспективи в сучасній гуманітаристиці» [5, с. 5].

1. Андреев В. Интегральный напрям сучасної історіографії: інтелектуальна історія [Текст] / В. Андреев // Ейдос : альм. теорії та історії іст. науки. — К., 2005. — Вип. 1. — С. 17–23.
2. Андреев В. «Інтелектуальна біографія» історика: експлікація поняття [Текст] / В. Андреев // Там само. — К., 2010/11. — Вип. 5. — С. 333–347.
3. *Биография* как историческое явление. Встречи в редакции [Текст] // История СССР. — М., 1970. — № 4. — С. 231–242.

4. *Быков Г. В.* Свет и тени в научной биографии [Текст] / Г. В. Быков // Человек науки. – М. : Наука, 1974. – С. 68–72.
5. *Валевский А. Л.* Основания биографии [Текст] / А. Л. Валевский. – К. : Наук. думка, 1993. – 109 с.
6. *Ващенко В.* Коцєпція «інтелектуальної біографії» та проблема конструювання «наукових біографій» в українській історіографії [Текст] / В. Ващенко // Ейдос: альм. теорії та історії іст. – К., 2009. – № 4. – С. 481–486.
7. *Вернадский В. И.* Труды по всеобщей истории науки [Текст] / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1988. – 336 с.
8. *Вернадский В. И.* Труды по истории науки в России [Текст] / В. И. Вернадский. – 2-е изд. – М. : Наука, 1988. – 467 с.
9. *Гернеке Ф.* Принципиальные соображения относительно научной биографии [Текст] / Ф. Гернеке // Биогр. и ист. наука: 13 Междунар. конгресс ист. науки (Москва, 16–23 авг. 1970 г.). – М. : Наука, 1970. – 13 с.
10. *Демченко А. А.* Проблемы научной биографии писателя в трудах Н. Г. Чернышевского [Текст] / А. А. Демченко // Статьи, исслед. и материалы / под ред. Е. И. Покусаева. – Саратов : Саратовский ун-т, 1967. – С. 32–51.
11. *ДСТУ 3017–95.* Видання. Основні види. Терміни та визначення [Текст]. – Чинний від 1996–01–01. – К. : Держстандарт України, 1995. – 47 с.
12. *Зайцева З. І.* Можливості дослідження феномена української інтелігенції на зламі ХІХ–ХХ століть у світлі наукової спадщини Й. А. Шумпетера [Текст] / З. І. Зайцева // Йозеф Шумпетер та проблеми реформування економіки України. – К. : Таксон, 2000. – С. 213–228.
13. *Запшкільняк Л.* Інтелектуальна історія: спроба конвенції (деякі методологічні міркування) [Текст] / Л. Запшкільняк // Ейдос: альм. теорії та історії іст. науки. – К., 2005. – № 1. – С. 28–35.
14. *Иггерс Г.* Глобальная история современной историографии [Текст] / Г. Иггерс, Э. Янг, Э. Ван (при участии Суприи Мукерджи) ; пер. с англ. О. Воробьевой. – М. : «Канон» РООИ «Реабилитация», 2012. – 431 с.
15. *Интеллигенция* [Электронный ресурс] // Википедия. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/%C8%ED%E2%E5%EB%EB%E8%E3%E5%ED%E6%E8%FF>, свободный. – Заглавие с экрана.
16. *История создания и совершенствования системы подготовки и аттестации научно-педагогических кадров высшей квалификации* [Электронный ресурс] // В помощь аспирантам и соискателям ученых степенем. – Режим доступа : <http://www.aspirinby.org/index.php?go=Poleznyak&page=2>, свободный. – Заглавие с экрана.
17. *Історія Академії наук України. 1918–1923* [Текст]: док. і матеріали / упоряд. : В. Г. Шмельов та ін. ; відп. ред. П. С. Сохань. – К. : Наук. думка, 1993. – 573 с.
18. *Карпеев Э. П.* О некоторых методах научной биографии [Текст] / Э. П. Карпеев // Наука и техника. Общетеоретические проблемы развития : сб. науч. трудов. – М. ; Л., 1979. – Вып. 10. – С. 67–74.
19. *Колесник І.* Культурно-інтелектуальна історія як зеркало «нової наукової революції» [Текст] / І. І. Колесник // Ейдос : альм. теорії та історії іст. науки. – К., 2005. – № 1. – С. 36–45.

20. Колесник І. Інтелектуальне співтовариство як засіб легітимізації культурної історії України [Текст] / І. І. Колесник // УІЖ. – 2008. – № 1. – С. 169–194.
21. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія [Текст] / І. І. Колесник. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2013. – С. 27–29.
22. Комісія УАН – ВУН для складання Біографічного словника діячів України. 1918–1933 : Документи. Матеріали. Дослідження [Текст] / авт.-уклад. С. М. Ляшко. – К., 2003. – С. 37–68.
23. Любовець Н. І. Треті Чишковські читання з історичної біографістики [Текст] / Н. І. Любовець, В. І. Попик // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип. 5. – С. 258–265.
24. Ляшко С. М. Біографії учених у працях. Н. Анучина, В. П. Бузескула, В. І. Вернадського (до питання становлення наукової біографії та методики біографістики у другій пол. ХІХ – поч. ХХ ст.) [Текст] / С. М. Ляшко // Наук. праці НБУВ. – К., 2009. – Вип. 24. – С. 265–277.
25. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика [Текст] : учеб. пособие / В. А. Маслова. – Минск : ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
26. Непомнящий А. А. Новые библиографические студии в области этнографии [Текст] / А. А. Непомнящий // Истор. наследие Крыма. – 2005. – № 10. – С. 206–208. – Рец. на кн. : Шудря Є. Подвижниці народного мистецтва. – К., 2003–2005. – Зош. 1–2.
27. Онопрієнко В. І. Біографії вчених: специфіка, завдання, досвід [Текст] / В. І. Онопрієнко // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 1999. – Вип. 2. – С. 49–53.
28. Попова Т. Н. Историографический процесс в региональном измерении: подходы и понятия [Текст] / Т. Н. Попова // Историко-географічні дослідження в Україні : зб. наук. праць. – К., 2004. – Ч. 7. – С. 290–324.
29. Попова Т. Н. Историография в контексте дисциплинарной истории [Текст] / Т. Н. Попова // Ист. наука сегодня: теория, методы, перспективы / под ред. Л. П. Репиной. – 2-е изд. – М. : Изд-во ЛКИ, 2012. – С. 475–490.
30. Попова Т. Н. Персональная история VS интеллектуальная биография, биоисториография: подходы и понятия [Текст] / Т. Н. Попова // Человек в истории и культуре : мемор. сб. материалов и исслед. в память лауреата Гос. премии Украины, академ. РАЕН, проф. Владимира Никифоровича Станко. – О., 2012. – С. 540–563.
31. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей: Наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 р. № 1057 [Електронний ресурс] // М-во освіти і науки України. – Режим доступа : <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/535>, вільний. – Назва з екрану.
32. Репина Л. П. «Персональная история»: биография как средство исторического познания [Текст] / Л. П. Репина // Казус: индивидуальное и уникальное в истории / под ред. Ю. Л. Бессмертного, М. А. Бойцова. – М., 1999. – Вып. 2. – С. 77–100.
33. Репина Л. П. От личностного до глобального: еще раз о пространстве интеллектуальной истории [Текст] / Л. П. Репина // Диалог со временем : альм. интеллект. ист. – М., 2005. – Вып. 14. – С. 6–11.

34. *Репина Л. П.* Биографический подход в интеллектуальной истории [Текст] / Л. П. Репина // *Философский век.* – СПб., 2006. – Вып. 32. – С. 101–102.
35. *Репина Л.* Историческая биография и интеллектуальная история [Текст] / Л. П. Репина // *Ейдос : альм. теорії та історії іст. науки.* – 2009. – № 4. – С. 437–463.
36. *Родный Н. И.* Научные биографии как жанр исторической науки [Текст] / Н. И. Родный // *Вопросы истории естествознания и техники.* – М., 1971. – Вып. 3–4. – С. 99–106.
37. *Соколовская З. К.* 300 биографий ученых. О серии «Научно-биографическая литература» [Текст] : биобиблиогр. справочник / З. К. Соколовская. – М. : Наука, 1982. – 347 с.
38. *Соколовская З. К.* 400 биографий ученых. О серии «Научно-биографическая литература». 1959–1986 [Текст] : биобиблиогр. справочник / З. К. Соколовская. – М. : Наука, 1988. – 510 с.
39. *Столяров Ю. Н.* «Документальная информация» в государственной Номенклатуре специальностей научных работников». Статья первая. Введение в проблему [Текст] / Ю. Н. Столяров // *Науч. и техн. б-ки.* – М., 2011. – № 11. – С. 5–13.
40. *Человек науки* [Текст] / под ред. М. Г. Ярошевського. – М. : Наука, 1974. – 392 с.
41. *Чишко В. С.* Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України [Текст] / В. С. Чишко. – К. : БМТ, 1996. – 238 с.
42. *Яковлев А. А.* Биографический анализ: ситуация открытия [Текст] / А. А. Яковлев // *Проблемы развития знания в методологии науки.* – М., 1987. – С. 22–25.
43. *Ярошевский М. Г.* Биография ученого как науковедческая проблема [Текст] / М. Г. Ярошевский // *Человек науки.* – М., 1974. – 392 с.
44. *Hankins Thomas L.* In defence of biography: the use of biography in the history of science [Text] / *Thomas L. Hankins* // *Hist. Sci.* – 1979. – № 1–16. – S. 5.

Ляшко С. М. Поняття «наукова біографія» у теорії та практиці історико-біографічних досліджень.

В предметному полі біографістики і історико-біографічних дослідницьких практик ХХ ст. широко використовували поняття «наукова біографія» як біографія вченого, або як сукупність дослідницьких методів при створенні біографії особи, незалежно від сфери її діяльності. Змістовна синкретичність терміну стає очевидною в 90-і рр. ХХ ст. у зв'язку із реструктуризацією змісту соціогуманітарного знання, переосмисленням і переоцінкою попереднього історичного досвіду, методології. Першими на не рефлексивне використання поняття «наукова біографія» звернули увагу історіографи (В. Ващенко, В. Андреев, Т. Попова, І. Колесник).

Поява в поняттєвому полі поряд із «науковою біографією» нових термінів — «індивідуальна», «колективна», «біоісторіографія», «історична», «контекстуальна», «екзистенціональна», «модальна», «кар'єрна» біографія тощо дала змогу більш чітко побачити сутність проблеми. Стає зрозумілим, що перелічені історико-семантичні та змістовні конструкції є явищами одного порядку.

В ієрархії понять біографістики за рівнем узагальнення термін «біографія» є визначенням базового рівня, концептом. У межах біографічної практики це біографія особи, незалежно від сфер її діяльності. Як концепт, поняття, термін «біографія» акумулює різний зміст і контексти, які визначаються метою, завданням, дослідницьким досвідом. В аналітичних структурах — «наукова біографія», «індивідуальна біографія», «колективна біографія (просопографія)», «персональна історія», «біоісторіографія («історія життя історика»)), «історична біографія», «контекстуальна біографія», «екзистенціональна біографія», «модальна біографія», «кар'єрна біографія» тощо конотації «наукова», «індивідуальна», «колективна» тощо доповнюють і уточнюють предметно-понятійний зміст концепту та водночас виступають способом організації біографічного матеріалу, інструментом історичного дослідження.

Логічна структура «наукова біографія» як категорія пізнання потребує історіографічного, семантичного, лінгвістичного вивчення у контекстах історичного та лінгвістичного знання, визначення її комунікативних можливостей і коректного використання в науковій практиці.

Ключові слова: біографістика, біографія, наукова біографія, термінологія.

Lyashko S. N. The notion of “Scientific Biography” in the theory and practice of historical and biographical research.

In the object field of biographistics and historical and biographical research practice of the XX century, the term “scientific biography” is widely used as a biography of a scholar or scientist or as a set of research methods to create a person’s biography irrespective of the sphere of activity. The substantial syncretism of the term becomes evident in the 90-s of the XX century in connection with the restructuring of the contents of sociohumanitarian knowledge, review and revaluation of the preceding historical experience, methodology. The first scholars to pay attention at the nonreflexive use of the notion “scientific biography” were historiographers (V. Vaschenko, V. Andreyev, T. Popova, I. Kolesnik).

The emergence of new terms in the notion field close to “scientific biography”, such as “individual”, “collective”, “biohistoriography”, “historical”, “contextual”, “existential”, “modal”, “career” biography etc., allowed to see the essence of the problem more clearly. It becomes clear that the given historical and semantical and substantial constructions are phenomena of the same order.

In the hierarchy of the notions of biographistics, the term “biography” is a notion of the basic level, a concept. Within the margins of biographical practice, it is a person’s biography irrespective of the field of activity. As a concept, the term “biography” accumulates various contents and contexts, which are determined by the objectives and tasks and research experience. In the analytical structures – “scientific biography”, “individual biography”, “collective biography (prosopography)”, “personal history”, “biohistoriography (“history of a historian”)), “historical biography”, “contextual biography”, “existential biography”, “modal biography”, “career biography” and other connotations “scientific”, “individual”, “collective”, etc., supplement and specify the con-

cept's contents and simultaneously are the means to organize the biographical material, an tool of historical research.

The logical structure "scientific biography" as a category of learning requires historiographical, semantic and linguistic research in the context of historical and linguistic knowledge, defining its communicational capabilities and correct use in the scientific practice.

Key words: biographistics, biography, scientific biography, terminology.

Ляшко С. Н. Понятие «Научная биография» в теории и практике историко-биографических исследований.

В предметном поле биографистики и историко-биографических исследовательских практик XX в. широко используются понятия «научная биография» как биография ученого, или как совокупность исследовательских методов при создании биографии лица, независимо от сферы ее деятельности. Содержательная синкретичность термина становится очевидной в 90-е гг. XX в. в связи с реструктуризацией содержания социогуманитарного знания, переосмыслением и переоценкой предыдущего исторического опыта, методологии. Первыми на не рефлексивное использование понятия «научная биография» обратили внимание историографы (В. Ващенко В. Андреев, Т. Попова И. Колесник).

Появление в понятийном поле наряду с «научной биографией» новых терминов — «индивидуальная», «коллективная», «биоисториография», «историческая», «контекстуальная», «экзистенциальная», «модальная», «карьерная» биография и т. д. позволило четче увидеть суть проблемы. Становится понятным, что перечисленные историко-семантические и содержательные конструкции — явления одного порядка.

В иерархии понятий биографистики по уровню обобщения термин «биография» является определением базового уровня, концептом. В пределах биографической практики это биография человека, независимо от сферы ее деятельности. Как концепт, понятие, термин «биография» аккумулирует разное содержание и контексты, которые определяются целью, задачей, исследовательским опытом. В аналитических структурах — «научная биография», «индивидуальная биография», «коллективная биография (просопография)», «персональная история», «биоисториография («история историка»)), «историческая биография», «контекстуальная биография», «экзистенциальная биография», «модальная биография», «карьерная биография» и другие коннотации «научная», «индивидуальная», «коллективная» и т. д. дополняют и уточняют предметно-понятийное содержание концепта и одновременно выступают способом организации биографического материала, инструментом исторического исследования.

Логическая структура «научная биография» как категория познания требует историографического, семантического, лингвистического изучения в контексте исторического и лингвистического знания, определения ее коммуникативных возможностей и корректного использования в научной практике.

Ключевые слова: биографистика, биография, научная биография, терминология.